

Роль капітальних інвестицій у забезпеченні інвестиційної безпеки держави

В останні роки економіка України зазнає суттєвих втрат. Поширення пандемії у 2019-2021 роках призвело до суттєвих обмежень ділової активності в усьому світі. Найбільших втрат зазнали галузі туризму, авіаперевезень, торгівлі та громадського харчування. Водночас зменшувались обсяги виробництва промислових підприємств, і як об'єктивний процес, зростала частка безробітних, а отже й падав платоспроможний попит на ринку товарів. Зокрема, в Україні за підсумками 2020 року індекс фізичного обсягу ВВП до попереднього року склав 96,2 %. Незначне поживлення економіки спостерігалось у 2021 році у зв'язку із зняттям переважної більшості карантинних обмежень. Однак уже лютому 2022 року відбулось повномасштабне вторгнення російських військ на територію України. Понад рік триває війна і за підсумками 2022 року падіння ВВП НБУ оцінює у 29,1 %. Вся складність ситуації полягає в тому, що це не просто падіння обсягів виробництва, частина цих втрат пов'язана з фізичним знищенням виробничих потужностей, передислокацією бізнесу, у тому числі за кордон, втратою частини населення працездатного віку. Очевидно, що економіка України вже потребує та потребуватиме значних інвестицій на відновлення. У таких умовах важливо оцінити стан інвестиційної безпеки України, визначити проблеми та перспективи залучення капітальних інвестицій в національну економіку.

Визначений за допомогою Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України стан інвестиційно-інноваційної безпеки є незадовільний за період 2010 - 2019 років та у середньому перебуває на рівні 32 % від оптимального значення. За підсумками 2019 року якісних змін у стані інвестиційно-інноваційної безпеки не відбулося. Такий рівень інвестиційно-інноваційної безпеки свідчить про неможливість забезпечити стале економічне зростання в умовах поточної недостатності та ресурсної орієнтованості інвестицій.

Продемонструємо стан складових інвестиційної безпеки за період у 5 років перед повномасштабним вторгненням: 2017-2021 р.р. (Табл. 1):

Таблиця 1.

Індикатори інвестиційної безпеки України у 2017-2021 р.р.*

Індикатори інвестиційної безпеки	Роки					Критичні межі	Оптимальне значення
	2017	2018	2019	2020	2021		
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	15,8	17,6	17,6	13,0	13,2	18	25
Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %	53,0	52,9	70,1	н/д	53,7	55	85
Індекс інвестиційної сприйнятливості бізнес-середовища, %	55,2	56,6	56,8	50,3	47,5	50	90
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	3,3	3,4	3,4	-0,1	3,7	4	7
Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно), у % ВВП	1,9	2,1	1,6	1,2	0,9	10	25-30
Розмір економіки України, % до світового ВВП	0,14	0,15	0,18	н/д	0,2	0,15	2,5

* укладено за: Лист Мінекономіки 3021-06/40691-09 від 07.08.2023, б. Лист Мінекономіки 3032-05/52123-09 від 27.10.2021

Одним із ключових показників, що визначає рівень інвестиційної безпеки є індикатор відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій характеризує структуру капітальних інвестицій, зокрема показує їх частку, яка направлена на оновлення основних засобів. Критична межа індикатора складає 55 %, а оптимальне значення – 80 %. Значення індикатора відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій тільки у 2019 р. перевищувало критичні межі і становило 70,1 %, в інші роки було нижче критичної межі. Така ситуація свідчить про низький рівень оновлення основних засобів. Водночас, варто відмітити, що при сприятливих інвестиційних умовах (стабільний курс гривні, низькі темпи інфляції, доступні кредити), які спостерігались у 2019 році, значення індикатора суттєво перевищило критичну межу, що свідчить про готовність бізнесу оновлювати матеріально-технічне забезпечення за сприятливих умов.

Таблиця 2 демонструє стан справ із фінансуванням капітальних інвестицій у довоєнні роки. Варто зазначити, що основним джерелом капітальних інвестицій протягом усього аналізованого періоду були власні кошти підприємств та організацій, при цьому у 2021 році їх обсяг збільшився на 83362,6 млн грн або на 30 % у порівнянні з 2020 роком.

Капітальні інвестиції України за джерелами фінансування за 2017-2021 р.р. (млн грн)**

Джерела фінансування	Роки					Відхилення	
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 млн грн	%
коштів державного бюджету	15295,2	22814,1	30834,5	36512,5	48545,5	12033	33
коштів місцевих бюджетів	41565,5	50355,5	56480,1	43558,3	44207,8	649,5	1
власних коштів підприємств та організацій	310061,7	409585,5	408275,7	279330,4	362693,0	83362,6	30
кредитів банків та інших позик	29588,9	44825,4	67232,6	27894,5	26654,1	-1240,4	- 4
коштів іноземних інвесторів	6206,4	1795,5	4663,9	1729,2	779,0	-950,2	-55
Усього	448461,5	578726,4	623978,9	508217,0	528802,0	X	X

** Джерело: складено автором на основі Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

На другому місці за джерелами фінансування капітальних інвестицій знаходяться кошти державного бюджету, їх обсяги протягом всього аналізованого періоду показують стійку тенденцію до зростання. Досить нестійку тенденцію в частині капітальних інвестицій демонструють кошти іноземних інвесторів. Залучення іноземних інвестицій стимулює економічний розвиток, однак за несприятливих умов іноземні інвестори намагаються якнайшвидше вивести свої капітали.

Наразі складається протилежна ситуація у порівнянні з аналізованим періодом, коли через війну значні кошти необхідні на оборонну сферу та фінансування інших бюджетних видатків. Станом на 2023 рік Україна на 50 % залежить від зовнішнього фінансування партнерів. Однак цих коштів вистачає виключно на покриття дефіциту державного бюджету, тому питання пошуку джерел інвестицій для економічного зростання сьогодні набуває особливої актуальності.

За висновками Національного інституту стратегічних досліджень війна в Україні призвела до суттєвого погіршення інвестиційного середовища та інвестиційної безпеки. Суттєво скорочено інвестиційну спроможність держави, яка значною мірою залежить від обсягу зовнішньої допомоги для України. Потужні ризики у середньостроковому періоді, пов'язані з накопиченням ефекту зношування виробничих активів та зростанням технологічного відставання, зумовлюють значне згорання інвестиційної діяльності у корпоративному секторі. Причому навіть наявні інвестиційні ресурси економіки значною мірою спрямовані на цілі оперативного реагування – наслідки воєнної агресії, насамперед ремонту та відновлення пошкоджених виробничих потужностей для забезпечення їх функціонування, що не завжди вдається поєднати з необхідною модернізацією. Зафіксовано кількарізове скорочення обсягів приватного та державного фінансування наукових досліджень та інноваційної діяльності. Високий рівень ризиків економічній безпеці України внаслідок війни має надзвичайно негативний вплив на наміри та настрої інвесторів, створює довгострокові загрози для подальшого відновлення країни через значне обмеження інноваційної діяльності. Зважаючи на те, що власні кошти підприємств є основним джерелом інвестування, погіршення можливостей для прибуткової економічної діяльності призвело до відмов від інвестиційних проектів та обмеженого доступу до зовнішніх інвестиційних ресурсів. Проте і банківське кредитування інвестиційної діяльності зростається випереджаючими темпами.

З викладеного можемо зробити висновки про те, що покращення рівня інвестиційної безпеки передусім передбачає нарощення капітальних інвестицій та створення сприятливого бізнес середовища. До моменту закінчення війни сподіватись на значний приплив іноземних інвестицій не варто, оскільки високі ризики відлякують потенційних інвесторів. Наступні дослідження варто присвятити пошукам нових джерел та механізмів залучення інвестицій всередині країни.

Використана література:

Новак О.С., Петрук О.М., Хвіст В.В. Оцінка стану капітальних інвестицій та інвестиційної безпеки України. Ефективна економіка. 2023. No 10. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2317>